

LIETUVIŲ IKITARYBINĖS BIBLIOGRAFIJOS IŠLIEKAMOJI VERTĖ

VLADAS ŽUKAS

Perimamumas istorijos procese yra vienas svarbiausių pažangos sąlygų. Marksizmo-leninizmo pažiūrų apie kultūrinį palikimą esmę sudaro perimamumo ir progresuojančio pažangaus visuomenės vystymosi idėja. F. Engelsas rašė, kad mokslas žengia pirmyn proporcingai masei žinių, kurias ji paveldėjo iš ankstesnės kartos¹.

Istorinis perimamumas lietuvių bibliografijoje yra atskiro tyrinėjimo verta mokslinė problema. Ypač svarbu yra iširti bibliografijos vystymosi tendencijas ir tradicijas, jas suformavusias sąlygas bei priežastis, išaiškinti, kurios iš jų toliau tęstinios, o kurių reikia atsisakyti. Kai kurie ikitarybinės lietuvių bibliografijos bruožai yra gyvybingi, racionaliūs ir šių dienų praktikai, o kai kurie praeinami, būdingi tik tam tikrai epochai.

Kiekvienoje bibliografijos sistemoje (nacionalinėje, specialiojoje, kraštotyros) svarbią vietą užima geriausi praėjusių epochų bibliografų darbai. Jų įjungimas į šių dienų apyvartą yra aktualus mūsų bibliografijos uždavinys. Bibliografijos mokslas turi atskleisti įvairių rodyklių išliekamąją vertę ir jų panaudojimo sferas bei galimybes.

Per beveik 150 metų laiko tarpą (iki 1940 m.) buvo parengta apie 600 reikšmingesnių įvairaus dydžio, įvairios paskirties ir pobūdžio lietuvių bibliografijos darbų. Skirtinga buvo jų mokslinė, kultūrinė bei informacinė vertė

tuometu, kai jie pasirodė, nevienoda yra jų išliekamoji vertė mūsų laikais. Vieni jų turi tik istorinę reikšmę kaip praeities kultūros, bibliografijos istorijos faktas, kiti turi teorinę bei metodinę reikšmę toliau rutuliojant nacionalinę, specialiąją bibliografiją, personalines rodykles. Nemažai stambesnių ir geriau metodiniu atžvilgiu parengtų darbų ir šiandien turi praktinę vertę kaip informacijos šaltinis. Dėl to kiekvieną praėjusių epochų bibliografo darbą tenka vertinti trim aspektais: istoriniu, t. y. kaip kultūros faktą ir faktorių, teoriniu ir pragmatiniu požiūriu — kaip informacijos šaltinį.

Kultūrinė, istorinė bibliografijos darbo vertė priklauso nuo politinių-socialinių sąlygų, kuriose jis pasirodė, taip pat nuo jo dydžio, metodikos lygio. Pirmieji lietuvių spaudos bibliografijos darbai — 1824 m. išspausdintas Kaje-tono Nezabitausko sąrašas „Surinkimas“, 1827 m. pasirodęs P. Kepeno darbas „Apie lietuvių tautų kilmę, kalbą ir literatūrą“, L. Ivinskio kalendoriuje 1860 m. išspausdintas sąrašas, — apėmė tik nedidelę iki to laiko išleistos spaudos dalį, nepasizymėjo jie nei metodikos tobulumu. Nežiūrint darbų fragmentiškumo, jų reikšmė tuo metu buvo didesnė, negu kai kurių šiandien išleidžiamų stambių bibliografijos rodyklių. Jie buvo pirmieji, tuo metu vieninteliai bibliografijos šaltiniai. Ne-

¹ Энгельс Ф. Наброски к критике политической экономии.— Маркс К. и Энгельс Ф. Сочинения. Изд. 2-е. Т. I, с. 568.

nuostabu, kad tie darbai buvo pakartotini spausdinami, verčiami į kitas kalbas. Laikui bėgant bibliografinių duomenų kaupėsi vis daugiau. Kiekvienas vėlesnis darbas buvo platesnis, išsamesnis, kumuliuodavo ankstesnių autorių užregistruotus duomenis, ir tuo pačiu ankstesnieji prarasdavo informacinę vertę. XIX a. pab.—XX a. pradžioje lietuvių bibliografija (Maurikijaus Stankevičiaus, Silvestro Baltramaičio darbai) jau sugebėjo duoti daugiau ar mažiau autentišką lietuvių spaudos vaizdą.

Buržuaziniams metams lietuvių spaudos bibliografija žengia dar didesnę žingsnį į priekį — nuo 1928 m. pradeda sistemingai veikti valstybinė bibliografijos sistema („Bibliografijos žinios“), parengiamas retrospektyvinės bibliografijos veikalas — V. Biržiškos „Lietuvių bibliografija“. Jų metodika, nors ir su trūkumais, atitiko XX a. bibliografijai keliamus mokslinius reikalavimus. V. Biržiškos „Lietuvių bibliografija“ ir žurnalas „Bibliografijos žinios“ davė gana pilną lietuvių spaudos vaizdą — užfiksavo daugiau kaip 26 tūkst. lietuviškų knygų, per 2 tūkst. periodinių leidinių, per 100 tūkst. straipsnių.

Tarybiniais metais toliau dirbama rengiant lietuvių spaudos (iki 1940 m.) retrospektyvines rodykles. Kokios aplinkybės vertė imtis šito darbo? Buržuazinėje Lietuvoje parengti darbai nebepatenkina mūsų laikų, socialistinės visuomenės mokslinių ir informacinių poreikių bibliografijos darbai neapima visos spaudos, išleistos iki 1940 m., retrospektyvinėse rodyklėse ir valstybinėje bibliografijoje yra nemažai spragų bei metodinių nenuoseklumų. Lietuvos TSR Knygų rūmų parengtas naujas kapitalinis nacionalinės bibliografijos veikalas apims visą ankstesniuose darbuose suregistruotą literatūrą ir užpildys buvusias spragas, be to,

jame spaudiniai bus tiksliau metodiniu požiūriu sutvarkyti, detaliau apibūdinėti. Kai pasirodys tarybinių autorių parengti lietuvių spaudos bibliografijos tomai, V. Biržiškos „Lietuvių bibliografija“ ir „Bibliografijos žinios“ kaip informacijos šaltinis žymiu mastu praras savo reikšmę. Tačiau daugelis žymiausių praeities bibliografijos darbų išsaugos istorinę vertę: jie parodys, kaip buvo kaupiami duomenys apie lietuvių spaudą, kokius mokslinius ir visuomeninius uždavinius turėjo bibliografijos darbai, kaip vystėsi ir tobulėjo metodika ir kt. Kai kurie darbai yra reikšmingi ne tik bibliografijos istorijai, bet ir literatūros istorijai. Pavyzdžiui, pirmieji bibliografijos darbai (K. Nezabitausko, J. Plioterio, L. Jucevičiaus, L. Ivinskio) buvo reikšmingi ir kaip pirmieji bandymai apibendrinti lietuvių spaudos ir literatūros pasiekimus. Vėlesni bibliografijos darbai, nors žymiai išsamesni ir tobulesnė metodikos, tokios istoriografinės vertės neturėjo, nes XIX a. pab.—XX a. pradžioje jau buvo pažengusi į priekį lietuvių literatūros istorija.

Nemažai bibliografijos darbų yra svarbūs mokslui dėl juose užfiksuotų retų, kitur nesutinkamų duomenų. Jų autoriai iš archyvų, retų spaudinių, amžininkų pasakojimų, asmeninių kontaktų su autoriais bei buvusiais spaudos veikėjais surinko vertingų duomenų bibliografijai, spaudos ir literatūros istorijai. Tuo atžvilgiu ypač vertingi G. Ostermejerio, L. Rėzos, J. Plioterio, L. Jucevičiaus, M. Stankevičiaus, S. Baltramaičio, J. Angrabaičio, M. Zauniūtės, A. Bruožio, V. Biržiškos darbai. G. Ostermejerio „Lietuviškų giesmynų istorijoj“ (1793), J. Plioterio rankraštyje „Medžiaga lietuvių kalbos literatūros istorijai“ (XIX a. trečiojo dešimtmečio pab.—ketvirtąjo pradžia) yra duomenų apie neišlikusius lietuviškus spaudinius.

J. Angrabaitis-Zanavykutis rodyklėje „Suskaita arba statistika“ (1897) užfiksavo iš spaustuvių archyvų surinktų duomenų apie lietuviškų knygų tiražus, už jų išspausdinimą sumokėtas lėšas, kontrapracinių leidinių tikrašias pasirodymo datas ir kt. V. Biržiškos „Lietuvių bibliografijoje“ iššifruota daug lietuvių spaudos pseudonimų ir kriptonimų. Daug įvairiuose archyvuose ir bibliotekose laikomų rankraštinių dokumentų yra užfiksuota V. Biržiškos biobibliografiniame žodyne „Aleksandrynas“ (t. 1—3, 1960—1965). Laikui bėgant dėl įvairių priežasčių (karas, gaisrai, politinės priežastys, žmonių nerūpestingumas) nemažai archyvinių dokumentų, kartais išties bibliotekos, žuvo arba išsiblaškė, ir jų duomenis užfiksavę autorių darbai tapo vieninteliu šaltiniu vėlesniems bibliografams bei kultūros istorijos tyrinėtojams.

Istorinę vertę turi nemažai rekomendacinės bibliografijos darbų ir knygų leidybos bei knygų prekybos katalogų. Literatūros propagandai ir savišvietai skirtos rekomendacinės rodyklės greitai prarasdavo politinį aštrumą ir visuomeninį aktualumą, atsirasdavo naujos aktualios temos, pasirodydavo nauji darbai. Trumpalaikė informacinė reikšmė (knygų reklama) turėjo leidyklų ir knygynų katalogai. Šiandien rekomendacinės rodyklės ir sąrašai yra įdomūs dėl savo metodikos, bei to, tiriant ideologinę kovą, pedagogines tendencijas, ypač suaugusių švietimo bare. Knygų leidybos ir prekybos katalogai padeda nušviesti leidyklų, spaustuvių, knygynų istoriją, knygų leidimo ekonominį aspektą.

Praėjusių epochų lietuvių bibliografijos darbai turi nemenkos teorinės reikšmės. Jie padeda spręsti tokius mūsų dienų teorijos klausimus, kaip atskirų bibliografijos sistemų (rūšių) susidarymas, padeda tiksliau apibrėžti nacionalinės bibliografijos uždavinius

ir jos objektą, nušviesti bibliografijos funkcijas (mokslines, pedagogines, visuomenines), jos santykius su kitomis mokslo šakomis (istoriografija, tekstologija, informatika). Vertingiausias praeities bibliografų koncepcijos ir jų patyrimas panaudojamas kuriant naujus bibliografijos darbus, tobulinant metodiką.

XIX a. pirmaisiais dešimtmečiais buvo sukurtas lietuvių spaudos retrospektyvinės bibliografinės rodyklės modelis, apibrėžtas jo objektas. Bibliografijos darbų autoriui registravo Lietuvoje, Rytų Prūsijoje ir kitur išleistus spaudinius. Tat lietuvių nacionalinės bibliografijos pagrindu buvo paimtas kalbos kriterijus. Filologinis kai kurių darbų aspektas ir jų autorių domėjimasis lietuvių kalba (K. Nezabitauskio, J. Piolterio, vėliau J. Karlovičiaus) apsprendė lituanikos literatūros, ypač filologinės, o taip pat spaudinių senąja prūsų kalba bei tos kalbos tyrinėjimų įjungimą į lietuvių spaudos rodykles. Pažymėtina, kad XX a. 3—4-ajame dešimtmetyje parengtame V. Biržiškos veikalė „Lietuvių bibliografija“ taip pat buvo atsižvelgiama į lituanistinių tyrinėjimų poreikius — savo darbe jis kaupė medžiagą Lietuvos bei užsienio lituanistams.

Plati nacionalinės bibliografijos koncepcija — knygų, rankraščių, lituanikos, prūsiškų leidinių įjungimas, kuriuos laikėsi pirmieji ir vėlesnieji bibliografai (K. Nezabitauskis, J. Karlovičius, S. Baltramaitis, V. Biržiška), liko gyva iki mūsų dienų. Toji koncepcija šiandien nebesiejama su viena ar kita mokslo šaka — ji priimta kaip lietuvių nacionalinės bibliografijos tradicija. Skirtumas tik tas, kad čia tie principai buvo pagilinti, labiau išvystyti. Pavyzdžiui, 1969 m. išleistame „Lietuvos TSR bibliografijos“ 1-ajame tome į atskirus skyrius išskirtos knygos,

rankraščiai, spaudiniai kitomis kalbomis, kuriuose yra bent nedideli lietuviški tekstai, prūsiški leidiniai.

Labai svarbus bibliografijos darbo vertės rodiklis yra jo išliekamoji **informacinė** vertė. Kiekvienas bibliografijos darbas kaip informacijos šaltinis sensta ir jo vertė mažėja, nes sensta jame užregistruota literatūra. Plaukia srautas naujų leidinių, straipsnių, kurie remiasi kita teorine baze, papildytais arba ir visai naujais faktiniais duomenimis, paremtais naujais tyrimais. Be to, mokslo ir technikos vystymasis, visuomeninis gyvenimas ir pirmą planą iškelia kitas mokslo sritis, naujas problemas. Ne visoms rodyklėms tas senėjimo procesas yra vienodas. Tai priklauso nuo registruojamos literatūros pobūdžio ir jos turinio, bibliografijos rodyklės tipo bei metodikos. Vienos rodyklės, pavyzdžiui, nacionalinės bibliografijos darbai, ilgiau išlaiko informacinę vertę, kitos, pavyzdžiui, rekomendacinės rodyklės, trumpiau. Ilgesnę išliekamąją vertę, platesnes panaudojimo galimybes turi tie darbai, kurie plačiau, išsamiau parvaizduoja tam tikro laikotarpio spaudą, vienos ar kitos srities literatūrą. Aišku, bibliografijos darbų išliekamoji vertė priklauso ne tik nuo užfiksuotų duomenų gausumo, bet ir nuo jų metodikos, nes įvairūs darbai gali atskleisti kitus užregistruotos literatūros aspektus (tematinį, chronologinį ir kt.).

Praėjusių epochų lietuvių bibliografai daugiausia dėmesio skyrė nacionalinei bibliografijai — sukūrė stambius, vertingus informacijos šaltinius. Jų darbų metodikoje pastebimos dvi kryptys. Pirmajai skirtingi autoriai (K. Nezabitauskis, L. Ivinskis, J. Karlovičius, S. Baltramaitis), kurie stengėsi parengti informacijos šaltinį apie lietuvių spaudą ir pasitenkino spaudinių bei rankraščių bibliografiniu aprašu. Antrajai kryptčiai atstovauja bibliografai (J. Pli-

teris, M. Stankevičius, J. Angrabaitis, V. Biržiška), kurie spaudinius ne tik registravo, bet ir juos tyrinėjo. Jie stengėsi spaudinius detalai aprašyti, surinkti istorinių duomenų apie jų išspausdinimą, išlikusių egzempliorių likimą. Į bibliografijos darbus jie įjungdavo knygų autorių ir vertėjų biografijos duomenų, nurodydavo knygas bei jų autorius liečiančią literatūrą (recenzijas, straipsnius, pateikdavo knygų tekstų ištraukų, statistikos duomenų ir kt.). Tokie darbai turėjo didesnę mokslinę vertę, žymiai platesnės buvo jų informacinės galimybės. Mokslo tiriamosios (krypties bibliografijos darbai padarė didesnę poveikį tarybiniams metais sudaromai lietuvių nacionalinei bibliografijai, ypač jos metodikai. Sekant tradicija, leidinio „Lietuvos TSR bibliografija“ 1-ajame tome nurodoma daug papildomos medžiagos — įjungtos knygų autorių bei vertėjų biografijos, istoriniai duomenys apie spaudinius, straipsniai apie knygas bei jų autorius. Žinoma, toji medžiaga čia yra žymiai gausesnė, išsamiau suregistruota, negu ankstesnių bibliografų darbuose.

~~(Pankstėsi)~~ Bibliografai (M. Stankevičius, S. Baltramaitis, V. Biržiška) savo veikaluose nurodydavo bibliotekas, kuriose yra laikomi užregistruotų knygų egzemplioriai. Tuo būdu lietuvių spaudos retrospektyvinės bibliografijos darbai atlikdavo ir lietuviškų knygų suvestinių katalogų funkcijas. Dėl to žymiai pakildavo jų mokslinė vertė ir informacinė reikšmė. Ši tradicija gyva iki šiol — veikale „Lietuvos TSR bibliografija“ taip pat nurodytos bibliotekos, kuriose yra laikomos vieno ar kito spaudinio egzempliorius.

Išliekamos vertės neprarado beveik visi stambesni lietuvių periodikos straipsnius registravę bibliografijos darbai, nes tarybiniams metais toji medžiaga niekur nuodugniau nebuvo fiksuojama. Pirmasis žymią lietuviškos

periodikos straipsnių dalį aprašė S. Baltramaitis kraštotyros bibliografijos veikale „Lietuvos geografijos, istorijos, teisės istorijos, statistikos ir etnografijos bibliografijos medžiagos rinkinys“. Didžioji periodikos straipsnių dalis (iki 1910 m.) nurodyta V. Biržiškos veikale „Lietuvių bibliografija“. Žurnalų turiniai nurodyti I. Kisino knygų prekybai skirtame darbe „Lietuviškų knygų sisteminis katalogas“ ir žurnale „Knygos“ spausdintame skyriuje „Mūsų žurnalai“. Žurnalų ir laikraščių straipsnius nuo 1928 m. sistemingai registravo valstybinės bibliografijos organas „Bibliografijos žinios“. Periodikos straipsnius registravę bibliografijos darbai atskleidė ją įvairiais aspektais. S. Baltramaitis, o taip pat žurnalas „Bibliografijos žinios“, suklasifikavę literatūrą sisteminė tvarka, atskleidė straipsnių tematiką. V. Biržiškos „Lietuvių bibliografijoje“ periodikos straipsniai pateikti metiniais komplektais ir surašyti pavardžių bei anonimių straipsnių antraščių abėcėlės tvarka. Žurnale „Knygos“ žurnalai aprašomi metiniais komplektais, kiekvienas numeris atskirai. I. Kisino kataloge žurnalai suklasifikuoti sisteminė tvarka, o žurnalų straipsniai aprašyti atskirais tomiais bei numeriais.

Vieni periodikos bibliografijos darbai, pavyzdžiui, sąrašai „Bibliografijos žiniose“, praras savo informacinę reikšmę po to, kai pasirodys nacionalinės bibliografijos serija, skirta periodikos straipsniams. (Joje straipsniai bus suklasifikuoti sisteminė tvarka). Kiti šaltiniai, pavyzdžiui, V. Biržiškos „Lietuvių bibliografija“, tam tikrą informacinę vertę turės ir toliau, nes straipsniai čia pateikti ne sisteminė tvarka, o metiniais komplektais.

XIX a. pab.—XX a. pradž. buvo parengti stambūs liuanikos bibliografijos darbai — aukščiaui minėto S. Baltramaitio veikalo „Lietuvos geografijos,

istorijos, teisės istorijos, statistikos ir etnografijos bibliografijos medžiagos rinkinys“ 1-asis ir 2-asis leidimai. Jie savo dydžiu ir metodika galėjo lygiuotis į geriausius to meto kitų tautų bibliografijos darbus. Tas veikalas suvaidino svarbų vaidmenį Lietuvos mokslo istorijoje, ypač lituanistikos vystymuisi. S. Baltramaitio veikalas informacinės vertės neprarado iki šiol. Jame suregistruota gausi liuanikos literatūra kitomis kalbomis, apie tūkstantį lietuviškų knygų, brošiūrų, straipsnių, recenzijų. Nurodytos lietuviškose knygose bei straipsniuose užfiksuotos jų autorių pažiuos ir daugelį aktualiausių to meto Lietuvą ir lietuvių tautą liečiančių klausimų. Sisteminiis literatūros išdėstymas parodė Lietuvą liečiančios literatūros tematiką, be to, tokia klasifikacija yra patogesnė evristiniu požiūriu.

Ilgą laiką S. Baltramaitio veikalas buvo vienintelis tokio dydžio ir tokios plėčios tematikos bibliografijos šaltinis. Laikui bėgant jo panaudojimo sferos siaurėjo, nes pasirodydavo atskirų sričių mokslo pagalbinės rodyklės (J. Elisono, P. Tarasenos, Z. Ivinskio ir kitų darbai), kuriose tam tikru mastu būdavo apimama ir S. Baltramaitio veikale užregistruota literatūra. Tarybiniais metais tokių rodyklių pasirodė trys: A. Sitnikaitės „Lietuvos geologijos bibliografija. 1800—1965“ (1970 m. išleido Lietuvos TSR Mokslų akad. Centrinė biblioteka ir Lietuvos geologijos institutas), S. Šapiraitės „Lietuvos botanikos bibliografija. 1800—1965“ (1971 m. išleido Lietuvos TSR Mokslų akad. Centrinė biblioteka) ir G. Cesnio bei S. Pavilionio sudaryta „Lietuvos antropologijos bibliografija (1470—1970)“ (1974 m. išleido Valstybinė mokslinė medicinos biblioteka). Bendras šių rodyklių bruožas yra aukšta dalykinė kvalifikacija — jas parengiant dalyvavo specialistai arba kaip

autoriai (G. Česnys ir S. Pavilionis), arba kaip redaktoriai ir konsultantai (V. Brundza, A. Grigelis). Tose rodyklėse kumuliuojama S. Baltramaičio veikale užregistruota literatūra, tačiau ne visa — atsižvelgiant į jos mokslinę vertę buvo padaryta atranka. Dėl to minėtos bibliografijos rodyklės yra pranašesnės už S. Baltramaičio darbą ne tik dėl užregistruotos literatūros gausumo, detalios sisteminės literatūros klasifikacijos, bet ir dėl kvalifikuotos jos atrankos. Kai pasirodys analogiškos kitų sričių rodyklės, S. Baltramaičio veikalas neteks informacinės vertės — jis liks reikšmingas tik bibliografijos istorijai.

Pasirodžius S. Šapiraitės rodyklei, toks likimas ištiko keliolika metų spausdintą K. Regelio Lietuvos botanikos literatūros einamąją bibliografiją — ji nebeteko informacinės vertės.

Vertinga bibliografinė medžiaga (straipsniai, recenzijos, grožinės literatūros vertimai) suregistruota K. Korsako kraštotyros rodyklėje „Lettica“. Ji yra reikalinga tiriant lietuvių ir latvių ekonominius, politinius bei kultūrinius ryšius.

Gausią ir vertingą lituanikos (spausdinta „Bibliografijos žiniose“) ir kraštotyros bibliografijos medžiagą (pavyzdžiui, „Klaipėdos krašto bibliografija“) sukaupe M. Urbšienė. Tačiau didelė M. Urbšienės surinktos medžiagos dalis nėra įjungta į aktyvią bibliografinę apyvartą, nes ji liko nesuredaguotų rankraščių bei kartotekų forma.

Didelę išliekamąją vertę turi stambūs specialiosios bibliografijos darbai, pavyzdžiui, A. Venclovos „Pasaulio grožinė literatūra lietuvių kalba“, K. Jablonskio Lietuvos istorijos bibliografijos rodyklės, I. Kisino „Lietuvos žemės ūkio bibliografija“, kai kurios J. Elisono rodyklės ir kt. Daugeliui darbų būdingas tematikos platumas. Pavyzdžiui, A. Venclovos darbe regist-

ruojama ne tik grožinė literatūra, literatūros mokslo bei kritikos darbai, bet ir filosofijos, ypač estetikos, darbai, literatūros dėstymo metodikos tyrinėjimai. M. Šneideraitienės ir L. Kalvelio tautosakos bibliografijos rodyklėse užregistruota nemažai etnografijos literatūros. Tematikos platumu pasižymi I. Kisino žemės ūkio bibliografijos darbas — jame suregistruota daug literatūros ekonomikos, biologijos, veterinarijos, etnografijos ir kitais klausimais. Tematikos plėtimo tendencijas specialiosios bibliografijos darbuose galima traktuoti dvejopai: kaip jų trūkumą — nepakankamą tematikos preciziškumą, kita vertus, tai galima aiškinti ir kaip mokslų integracijos tendencijas to meto bibliografijoje. Ilgiau informacinės vertės nepraranda platesnės tematikos darbai.

Daugumas lietuvių specialiosios bibliografijos darbų, pavyzdžiui, istorijos, kalbos mokslo, net tokių sričių kaip hidrologija, botanika, zoologija, žemės ūkis, buvo kraštotyrinio profilio — registro literatūrą apie Lietuvą, jos gyventojus, ekonomiką, gamtą. Be to, jie plačiai apėmė Lietuvos spaudos, ypač periodikos medžiagą. Kraštotyrinio profilio specialiosios rodyklės ilgiau nepraranda aktualumo — jeigu, metams bėgant, užregistruotos literatūros mokslinė vertė mažėja, tai ilgiau išlieka jos pažintinė kraštotyrinė reikšmė.

Specialiosios bibliografijos darbuose užregistruota literatūra turi nevienodą senėjimo koeficientą — dalis medžiagos greičiau sensta, kita dalis lieka svarbi ir praėjus dešimtmečiams. Pavyzdžiui, žymi dalis I. Kisino „Lietuvos žemės ūkio bibliografijoje“ užregistruotos literatūros paseno ir mažai domina specialistus. Kita vertus, tame darbe yra skyrių, kuriuose užregistruota literatūra yra būtina atliekant tolesnius tyrimus žemės ūkyje. Tai li-

teratūra apie augalų kenkėjus, gyvulių ligas ir kovą su jomis, apie selekciją ir kt. Šių mokslų problemų tyrinėjimas tęsiamas ilgus metus ir reikalingas įgyto patyrimo aprašymas, reikalingi duomenys palyginimui, apibendrinimui.

Didelę informacinę vertę turi mokslo ir kultūros veikėjų, rašytojų personalinės rodyklės (J. Basanavičiaus, V. Kudirkos, K. Būgos, J. Jablonskio, J. Tumo-Vaižganto, E. Volterio, M. Biržiškos, V. Biržiškos ir kt.). Jose išsamiai suregistruoti tų autorių darbai, iššifruota nemažai pseudonimų, kriptonimų, anoniminių būdu išspausdintų darbų. Tokie duomenys reikalingi nacionalinei bibliografijai ir pseudonimų žodynui, specialiosioms rodyklėms, mokslo tiriamajam darbui.

Atskirų bibliografijos sistemų kūrimas yra nepertraukiamas procesas — yra tobulinami arba sukuriami nauji bibliografijos leidinių tipai, panaudojama nauja metodika, spausdinimo technika. Žvelgdami į lietuvių bibliografijos darbus kaip į nepertraukiamą procesą, matome nuoseklų informacijos apie spaudą plėtimąsi ir intensyvėjimą, bibliografijos šaltinių kūrimo eigą, jų tipų ir metodikos įvairėjimą, apimties didėjimą. Ikitarybiniai bibliografai sukūrė vertingų darbų, iki šiol nepraradusių informacinės vertės. Kaip svarbų palikimą mes priimame pažangią praeities bibliografų teorinę mintį, metodikos pasiekimus, kurie panaudojami toliau rutuliojant bibliografiją.

НАУЧНОЕ И ИНФОРМАЦИОННОЕ ЗНАЧЕНИЕ ЛИТОВСКОЙ ДОСОВЕТСКОЙ БИБЛИОГРАФИИ

ВЛАДАС ЖУКАС

Резюме

В статье указывается, что библиографические труды прошедших эпох следует оценивать по трем критериям: историческому, теоретическому и информационному. Библиографические труды должны оцениваться с точки зрения их научного, культурного и справочного значения в момент появления. Так, очень важны были некоторые списки и обзоры литовских книг первой половины XIX века (К. Незабятаускаса, П. Кепшена, Л. Ивинскиса), ибо это были первые источники информации о литовской печати. Кроме того, они имели и историографическое значение, как первые обзоры литовской литературы. Некоторые указатели, потеряв свое информационное значение, тем не менее, сохранили научное значение, ибо к настоящему времени являются единственными источниками сведе-

ний по некоторым вопросам истории печати, ее статистики и др.

Библиографические труды прошлых времен имеют немаловажное теоретическое значение, особенно для решения таких вопросов, как создание библиографических систем (видов), для определения объекта национальной и краеведческой библиографии, для решения вопросов о функциях библиографии и др. Например, модель литовской национальной библиографии была создана в начале XIX в. Позднее она только уточнялась. Эта модель взята за основу для создаваемой советскими литовскими библиографами национальной библиографии.

Автор статьи останавливается на вопросе старения библиографических источников, соотношения старых и новых указателей. Информационное значение указателя зависит от его величины и полноты охвата литературы

(для национальной, краеведческой библиографии) и важности темы, широты проблематики (для отраслевой библиографии), а также

от методики указателя, способствующей раскрытию различных аспектов литературы (тематического, хронологического и др.).

LASTING VALUE OF LITHUANIAN BIBLIOGRAPHY

V. ŽUKAS

S u m m a r y

Bibliographical works of the past should be judged by three criteria: historical, theoretical and informational.

The bibliographies must be evaluated from the historical point of view — their cultural and informative aspects should be estimated taking into account their historical conditions. For instance, some short lists and reviews of Lithuanian books of the 19th century (by K. Nezabitauskas, P. Köppen, L. Ivinskis) were important because they presented the first information about Lithuanian publications. They were significant historiographically as being the first reviews of Lithuanian literature. Some works of bibliography, which are no more rated bibliographically, nevertheless preserve their scholarly value, since they contain information about printing history and statistical data taken from archival documents lost by now.

Theoretical significance should be attached

to old bibliographies because they help to solve such problems as the formation of bibliography systems, the determination of the subject of national bibliographies, the functions of the bibliography, etc. For instance, the model of national Lithuanian bibliography was constructed early in the 19th century, later it was made more precise and was taken as the basis for the national bibliography which is now in preparation.

The article also deals with the questions of bibliographical sources getting dated and the relationship between old and modern bibliographies. Lasting informational value is to be determined by the fullness of the index, the amount of the literature entered in the source (in a national bibliography), the significance and the scope of the subject (in a special bibliography), methods of presentation, displaying chronological, thematic and other aspects of literature.